

WAARHEEN MET DE NAVO?

SP.

**WAARHEEN
MET DE NAVO?**

WAARHEEN MET DE NAVO?

VOORWOORD	7
1. INLEIDING	11
2. KOUDE OORLOG	21
3. NIEUWE WERELDORDE	35
4. 11 SEPTEMBER 2001	51
5. INVAL IN IRAK	57
6. AFGHANISTAN: DE MISLUKTE LAKMOESPROEF	65
7. EEN NIEUWE KOUDE OORLOG?	73
8. EN NIEUWE MONDIALE VEILIGHEIDSSTRUCTUUR IN WORDING	79
9. NAVO, WAARHEEN?	85

SPECIAAL 2

Waarheen met de Navo?

© Harry van Bommel en Karel Koster

SP Media, 2009

E sp@sp.nl

Ontwerp: Thonik, Amsterdam

ISBN 978-90-77133-06-4

VOORWOORD

Foto: Gouwert de Boos

*Harry van Bommel
Tweede Kamerlid SP*

De NAVO is de weg kwijt. Zestig jaar na oprichting zoekt het machtigste militaire bondgenootschap ter wereld zijn plek in die wereld. In 2009 en 2010 buigt de alliantie zich over een nieuwe gezamenlijke bestaansverklaring en een nieuw strategisch concept voor het bondgenootschap. De alliantie beseft – aldus scheidend secretaris-generaal De Hoop Scheffer – dat daarvoor voldoende draagvlak in de lidstaten nodig is. Daaraan ontbreekt het nu in ernstige mate, zo oordeelt hij. Daarom pleit hij ervoor om in alle lidstaten een breed politiek en publiek debat aan te gaan over de toekomst van de NAVO. Een goed voorstel, dat ook in Nederland om reactie vraagt.

Dit is onze reactie. We beschrijven – in vogelvlucht – hoe de oude NAVO, uit de Koude Oorlog, zich na de val van de Berlijnse Muur veranderde in een nieuwe NAVO, met mondiale pretenties. En hoe de alliantie daarbij op de grenzen van zijn kunnen stootte: op de Balkan,

bij de inval in Irak, in de oorlog in Afghanistan en bij de dreigende herleving van de Koude Oorlog. We geven aan waarom 'business as usual' niet meer aan de orde is. En we zetten de hoofdlijnen neer waarlangs zich volgens ons een nieuwe, duurzame mondiale veiligheidsarchitectuur zou kunnen ontwikkelen: mondiale samenwerking op militair gebied om wereldwijd stabiliteit, vrede en veiligheid te bewaken en te bewaren.

Voor ons is het debat begonnen. Doet u mee?

1. INLEIDING

Tegen het einde van de Tweede Wereldoorlog viel het besluit dat in de naoorlogse wereld het geweldsmonopolie zou moeten verschuiven van nationale staten naar een nieuwe, wereldwijde alliantie: de Verenigde Naties. Alleen zo, was de gedachte, zou herhaling voorkomen kunnen worden van de ongekend massale, gruwelijke slachting en vernietiging die de wereld in de achterliggende jaren in zijn ban had. Het Handvest van de Verenigde Naties legde vast dat vanaf nu niet landen maar de Verenigde Naties zouden beslissen over de toelaatbaarheid van militair geweld.

De VN zouden de internationale vrede en veiligheid handhaven en garanderen. Lidstaten verplichtten zich door ratificatie van het Handvest hun internationale geschillen slechts met vreedzame middelen te regelen. Ze beloofden af te zien van elke dreiging met of elk gebruik van geweld in strijd met de doelen van de VN. Alleen de VN konden beslissen of er met militaire middelen ergens ter wereld ingegrepen zou moeten worden. Een uitzondering hierop vormde het internationaal erkende recht tot zelfverdediging van elke onafhankelijke staat.

Echter, in strijd met die op 26 juni 1945 in San Francisco plechtig ondertekende gedachte was de wereld in de daarop volgende jaren getuige van het ontstaan van twee ongekennd machtige militaire allianties. Deze allianties wensten zich niet onder het gezag van de Verenigde Naties te stellen. Zij wilden eigenmachtig beslissen over de vraag of, waar en hoe militair te handelen. Het einde van de Tweede Wereldoorlog in 1945, door de overwinning van Amerika en Rusland op Duitsland en Japan, werd zo het begin van een nieuwe oorlog tussen de overwinnaars.

MILITAIRE ALLIANTIES

Tijdens de 'Koude Oorlog' werd de wereld opgedeeld in twee invloedssferen, gedekt door twee nieuwe militaire allianties. Dat waren de Noord-Atlantische Verdragsorganisatie onder leiding van de Verenigde Staten (1949) en het Warschaupact onder leiding van Rusland (1955). De Koude Oorlog zou bijna vijftig jaar duren en meer geld opslokken dan de twee wereldoorlogen die eraan vooraf gingen. Enkele malen liep de wereld langs de afgrond van een allesvernietigende atoomoorlog. De ongekennde militaire krachtpatserij leidde echter wonder boven wonder niet tot een openlijke militaire confrontatie tussen de allianties. Volgens velen werd die juist voorkómen door het bestaan van de twee tot de tanden bewapende en van massa's atoombommen voorziene militaire

allianties. Anderen twijfelden daaraan. Zij wezen op de onverantwoord grote risico's die de wereld een halve eeuw lang liep op een allesvernietigende atoomoorlog. En op de gemiste kans om de naoorlogse rijkdom in vreedstijd te gebruiken voor meer welvaart voor iedereen, wereldwijd. En hoewel een open oorlog tussen NAVO en Warschaupact uitbleef, speelden beide grootmachten met hun allianties decennia lang een grote rol in tal van gewapende conflicten. In Azië, Afrika en Latijns-Amerika.

Op 1 april 1991 eindigde de Koude Oorlog. Op die dag werd het Warschaupact officieel opgeheven door de lidstaten, nadat overal in de landen van Oost-Europa het communistische bewind ten einde gekomen was. De NAVO verloor op die dag zijn aartsvijand – maar verdween zelf niet. In de jaren die volgden op het opheffen van het Warschaupact, werden de lidstaten van dat voormalige bondgenootschap lid van de NAVO, met uitzondering van Rusland en enkele zelfstandig geworden voormalige republieken van de Sovjet-Unie. Die landen werden van gewezen vijand tot 'vredespartner' van de NAVO. Van militaire bedreiging van het grondgebied van de lidstaten door een externe vijand was sinds 1991 geen sprake meer. Daarmee verviel de grond onder de oprichting van de Noord-Atlantische alliantie in 1949.

Tot een serieus debat over opheffing van de NAVO na het einde van de Koude Oorlog is het echter nergens gekomen. Aanvankelijk was er aarzeling over de duurzaamheid van de ontwikkelingen in Rusland en Oost-Europa. Daarna was er de betrokkenheid van een aantal NAVO-lidstaten bij het met geweld verdrijven van de legers van Saddam Hoessein uit Koeweit. Weer later lieten lidstaten van de alliantie zich betrekken bij de burgeroorlogen in voormalig Joegoslavië. In 1999 bombardeerden NAVO-vliegtuigen Servische militaire stellingen maar ook steden als Belgrado, om de Servische regering in een gewenst gareel te krijgen. Daarna werden NAVO-

troepen als vredeshandhavers op het grondgebied van voormalig Joegoslavië gestationeerd. Enkele dagen na 11 september 2001 verklaarden de NAVO-lidstaten de aanval van islamitische terroristen op de Verenigde Staten tot een aanval op hen allen. Daardoor trad voor het eerst in de geschiedenis van de alliantie artikel 5 van het NAVO-verdrag in werking. Dat behelst de verplichting tot wederzijdse bijstand. Die bijstandsverplichting was bedacht voor een eventuele aanval door het Warschaupact. Maar nu leidde die verplichting ertoe dat de NAVO betrokken raakte bij de door de Amerikaanse regering uitgeroepen oorlog tegen het terrorisme.

Tijdens de Koude Oorlog was Berlijn opgedeeld in Oost en West.

Foto Ga/Hollandse Hoogte

Daartoe behoort de huidige oorlog in Afghanistan alsook de militaire NAVO-missies in de Middellandse Zee. De oorlog tegen Irak, die in 2003 begon, was als zodanig geen NAVO-operatie – vanwege grote interne verdeeldheid. Maar bij de ‘coalition of the willing’ die Irak binnenviel, waren wel verschillende NAVO-lidstaten betrokken, Amerika en Engeland voorop. Nederland en een aantal andere lidstaten gaven politieke steun aan de inval, die net als de bombardementen op Servië geen instemming had van de Verenigde Naties.

STRATEGISCH CONCEPT

Zestig jaar na oprichting van de NAVO denkt de alliantie – die zijn vijand van weleer kwijt is, maar nieuwe dreigingen in de wereld ziet – na over een nieuw strategisch concept voor de toekomst. Welke doelen stelt het bondgenootschap zich voor de komende tijd en op welke manier wordt daaraan het beste inhoud gegeven? Ontwikkelt de NAVO zich tot mondiale politieagent? Geeft de alliantie zich het recht overal militair te interveniëren waar belangen van lidstaten in het geding zijn? Keert het bondgenootschap terug naar haar oorsprong als territoriale verdedigingsorganisatie? Of vinden de NAVO en zijn lidstaten een eigen plek in een nieuwe mondiale veiligheidsstructuur, waarin ook andere landen deelnemen? En waarin de Verenigde Naties, zoals bedoeld in 1945, de leiding hebben en het internationale geweldsmonopolie daadwerkelijk in handen krijgen, teneinde de internationale vrede en veiligheid te handhaven?

In 2010 moet het nieuwe strategisch concept van de NAVO klaar zijn. Dat kan alleen als alle lidstaten ermee instemmen. Hoewel secretaris-generaal De Hoop Scheffer pleit voor een breed parlementair en publiek debat over deze kwestie, komt dat debat voorlopig nog niet van de grond. Maar dat is wel nodig, willen we voorkomen dat de grootste militaire alliantie ooit zich nieuwe

doelen en middelen toedeelt waar de bevolking niks over te zeggen heeft. Als er ooit een moment was om na te gaan wat we willen met de NAVO en hoe we wereldwijd veiligheid en bescherming voor iedereen kunnen garanderen, dan is dat nu wel.

De VN zouden vrede en veiligheid handhaven.

Foto Carlos Y./Flickr

2. KOUDE OORLOG

Tijdens de Tweede Wereldoorlog ontstond een wereldwijde militaire alliantie van Amerika, Groot-Brittannië en de toenmalige Sovjet-Unie. Samen bonden zij de strijd aan tegen Duitsland, Italië, Japan en hun bondgenoten. Tegen het einde van de oorlog kwamen zegevierende Russische en Amerikaanse legers elkaar in Europa tegen. In Oost-Europa verdreven Russische legers de bezettingstroepen en marionettenregimes van Hitler. West-Europa werd door Amerikaanse troepen ontzet. Na het einde van de oorlog besloten Amerika en Rusland om samen met Groot-Brittannië en Frankrijk het overwonnen Duitsland in bezettingszones op te delen.

Aanvankelijk zou dat een tijdelijke bezetting zijn. Door toenemende spanningen tussen de overwinnaars Rusland en Amerika werd de Duitse deling echter steeds definitiever. In het westelijke deel ontstond met steun van Amerika in 1949 de Duitse Bondsrepubliek, in het Oosten besloot Rusland daarop tot creatie van een Duitse Democratische Republiek. De oude Duitse hoofdstad Berlijn bleef verdeeld onder de vier bezettingsmachten. West-Europese landen als Nederland, België, Luxemburg en Frankrijk voelden zich na hun bevrijding bedreigd door zowel de Russische troepen in Duitsland als een mogelijke Duitse militaire herleving. Samen met Groot-Brittannië sloten zij daarom een West-

---

In Brussel staat het hoofdkwartier van de NAVO, maar in de VS wordt de koers bepaald.

Oude NAVO, voor de val van de Muur.

24 Europese militaire alliantie, waarin zij elkaars bescherming garandeerden. Kort daarop werd die, op aandringen van de West-Europese landen, omgezet in een Noord-Atlantische alliantie, waartoe Amerika en Canada toetraden, alsook de voormalige vijand Italië. Het Washington Verdrag, dat in 1949 werd ondertekend, vormde het officiële begin van de Noord-Atlantische Verdragsorganisatie en een decennialange aanwezigheid van Amerikaanse troepen in West-Europa.

COLLECTIEVE VERDEDIGING

De belangrijkste afspraak in het Verdrag van Washington is die van de collectieve zelfverdediging, vastgelegd in artikel 5 van het verdrag. Die afspraak houdt in dat een aanval op een van de leden wordt opgevat als een aanval op allen. Vanwege de Amerikaanse deelname was dit een verregaande veiligheidsgarantie van de Verenigde Staten voor de West-Europese bondgenoten, waartoe ook landen als Portugal en Noorwegen gingen behoren en weer later

Op 21 november 1981 demonstreerden 400.000 mensen in Amsterdam tegen de NAVO-plannen om op Nederlandse bodem kruisraketten met kernkoppen te plaatsen.

Foto Rob Huibers/Hollandse Hoogte

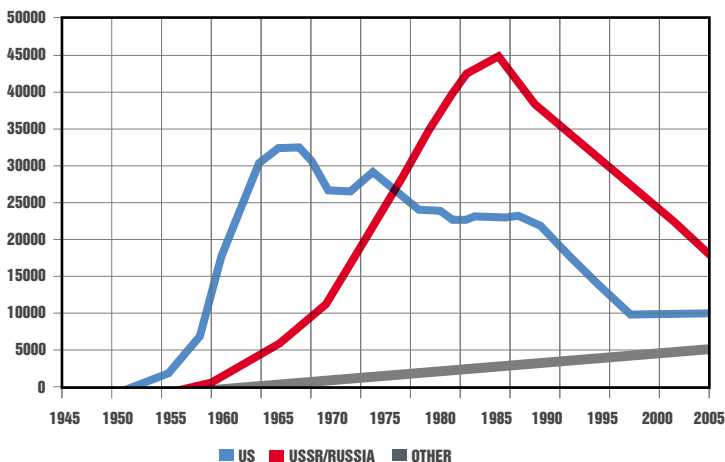
ook onder meer de Duitse Bondsrepubliek en Turkije. De Sovjet-Unie organiseerde op haar beurt in 1955 een militair verbond van door haar bezette Oost-Europese landen: het Warschaupact. Die alliantie had tot doel om een brede bufferzone langs haar eigen grenzen te leggen, om indien nodig een invasie uit het Westen te kunnen weerstaan en sneller te kunnen terugslaan. In de loop van de jaren werden in heel Europa legerkorpsen en wapenarsenalen geplaatst door de twee militaire allianties. Deze allianties werden geleid door twee supermachten, die als garantiemachten voor hun

bondgenoten in Europa optraden, maar daarbij hun eigen belangen en veiligheid doorgaans voorop stelden.

Op het hoogtepunt van de Koude Oorlog waren aan beide kanten honderdduizenden dienstplichtige soldaten gemobiliseerd, bewapend met duizenden tanks, kanonnen en gevechtsvliegtuigen. Vanaf de jaren vijftig werden steeds meer atoomwapens toegevoegd aan de wapenarsenalen van zowel Warschaupact als NAVO. Gaandeweg leidde dat tot een nucleair arsenaal van enorme omvang, dat voortdurend gemoderniseerd en geperfectioneerd

werd. In de jaren '80 waren uiteindelijk duizenden Russische en Amerikaanse kernkoppen in Europa gestationeerd. Daarmee zou het hele continent in een handomdraai meermalen vernietigd kunnen worden. Ook Nederland vervulde daarin zijn rol. Zo was ons land verantwoordelijk voor de mogelijke inzet van honderden nucleaire wapens. Daaronder luchtafweerraketten, vliegtuigbommen en nucleaire artillerieraketten. Dat het zover niet kwam, werd door menigeen als een wonder gezien. Twee keer leek de Koude Oorlog om te slaan in een atoomborlog. De eerste keer was ten tijde van de Berlijn-crisis (1958-1962), toen de Russen de bevoorrading over land van West-Berlijn verhinderden; de tweede keer in de Cuba-crisis van 1962, toen Rusland raketten wilde stationeren op Cuba. Ook tijdens het bewind van president Reagan (1980-1988) waren de spanningen tussen beide allianties gevaarlijk groot.

Nucleaire voorraden: kernkoppen

Aatallenkernwapens aan beide kanten, ZIE: Table of Global Nuclear Weapons Stockpiles, 1945-2002. <http://www.nrdc.org/nuclear/nucdb/data19.as>

Militaire uitgaven NAVO en Warschau Pact

Jaar	Miljoenen dollars		percentage bruto nationaal product	
	NAVO	Warschau Pact	NAVO	Warschau Pact
1957	99.401	34.000	4,9	5,0
1965	111.085	49.498	4,2	4,8
1970	127.446	70.498	3,9	4,5
1975	120.785	71.363	3,9	4,0
1980	256.278	143.900	3,3	2,9
1990	337.341	102.145	2,8	3,9

MILITAIRE AFSCHRIKKING

Historici en politici verschillen van mening over de duiding van de Koude Oorlog, waarin tot de tanden gewapende strijdmachten tegenover elkaar stonden, gevangen in een 'balans van terreur'. Sommigen zeggen dat de stabiliteit in Europa, gebaseerd op militaire afschrikking, de naoorlogse wederopbouw mogelijk maakte en daarmee de grote voorspoed in vooral West-Europa. Anderen zeggen dat we verschillende keren door het oog van de naald zijn gekropen en aan een totale atoomborlog maar net zijn ontsnapt. Weer anderen beweren dat door de Koude Oorlog het communisme in Oost-Europa 40 jaar lang kon overleven, als uitloeijsel van de militaire status quo tussen Rusland en Amerika. Zij worden op hun beurt tegengesproken door hen, die zeggen dat de Koude Oorlog Rusland uiteindelijk op de knieën dwong en daardoor een einde maakte aan het communisme en de overheersing van de Oost-Europa door Rusland.

KERNBEWAPENING

Gedurende de hele Koude Oorlog waren er in de bevolking tegenstanders van de militaire deling van Europa. Zo kende in de

jaren '60 West-Europa al zijn ABC-marsen tegen atoom-, biologisch en chemisch wapentuig. In de jaren '80 groeide in het bijzonder onder de West-Europese bevolking de angst voor nucleaire bewapening. Onder invloed van vredesorganisaties werd de strijd tegen de kernbewapening aangebonden. Miljoenen mensen werden zich bewust van het gevaar van een atoomoorlog en voerden er daarom actie tegen. De dreigende plaatsing van nieuwe kernwapens in West- en Oost-Europa leidde in Nederland en elders tot ongekend massale demonstraties in de eerste helft van de jaren '80. Ook in Oost-Europa kwam – zij het beperkt door het autoritaire

---

In Oost en West staan nog steeds vele kernwapens klaar voor lancering.

Foto Pascal Maitre/Hollandse Hoogte

bewind daar – een vredesbeweging op. In de tweede helft van dat decennium tekende zich echter een politieke kentering in Oost-Europa en Rusland af. Na het aantreden van Michail Gorbatsjov als nieuwe Russische leider, kwam in het ene na het andere Oost-Europese land het communisme ten val, en uiteindelijk ook, in 1991, in Rusland zelf. Daarmee eindigde de Koude Oorlog, verdween het Warschaupact – en ging de NAVO een nieuwe richting op. Waarom en welke kant op, dat was voor de meesten de vraag aan het einde van de Koude Oorlog.

De val van De Muur leidde tot hooggespannen verwachtingen.

Foto Erik-Jan Ouwerkerk/Hollandse Hoogte

3. NIEUWE WERELDORDE

Na het einde van de Koude Oorlog brak de vrede niet aan. De jaren '90 brachten grote oorlogen in Azië, Afrika en Europa. De eerste oorlog had plaats in de Perzische Golf. Daar viel in 1991 de Iraakse dictator Saddam Hoessein buurland Koeweit binnen, om permanente controle over de grote olierijkdom van het kleine sjeikdom te bewerkstelligen.

De westerse landen reageerden onder leiding van de Amerikaanse president Bush bijzonder snel. Niet bescherming van de olievoorraden maar de schending van het internationaal recht door Irak en het herstel van de Koeweitse soevereiniteit was hun argument om ten strijde te trekken. Een oppermachtige internationale interventiemacht onder VN-mandaat verdreef met vaart de Iraakse troepen. Noord-Irak werd onder geallieerde bescherming geplaatst en het Iraakse arsenaal aan massavernietigingswapens werd onder toezicht van de VN ontmanteld. President Bush sprak van een nieuwe wereldorde na de Koude Oorlog en hij maakte duidelijk dat Amerika daarin

---

Hulpoperatie 'Provide Comfort' bracht steun voor de Koerden in Noord-Irak.

Foto Roger-Violet/Hollandse Hoogte

voor zichzelf een hoofdrol zag weggelegd. Een Pax Americana zou wereldwijd voor vrede en veiligheid gaan zorgen, was zijn idee.

AMERIKAANSE INVLOED

De werkelijkheid bleek echter weerbarstiger. Saddam Hoessein kon, ietwat gekortwiek, zijn binnenlandse dictatuur ongestraft voortzetten. Van de aan de inwoners van Koeweit beloofde democratie kwam weinig terecht. De aanwezigheid van een grote Amerikaanse troepenmacht in het hartland van de islam, Saoedi-Arabië, zette kwaad bloed bij veel moslims die weinig heil uit het land van het ongeremde kapitalisme verwachtten. Een van hen was de Saoedische miljonaire Osama bin Laden.

De VN voorkwam de genocide in Rwanda niet.

Foto Paul Lowe/Hollandse Hoogte

Hij had in de jaren '80 in Afghanistan nog tegen de Russische bezettingstroepen gestreden, met steun van de Amerikaanse CIA. De Amerikaanse militaire presentie op het Arabische schiereiland was ook koren op de molen van de ayatollahs in Iran. Zij gingen nog luider dan voorheen oproepen tot verzet tegen de Amerika, de Grote Satan. Vanuit Teheran kwam financiële steun voor islamitische bewegingen in het Midden-Oosten, zoals Hezbollah en Hamas, die zich verzetten tegen de Amerikaanse invloed in die regio en van diens trouwste bondgenoot daar, Israël. De interventie in Irak werd echter door velen in de Westerse wereld juist gezien als een stap in de goede richting. Niet langer zou de beschaafde wereld tolereren dat dictators het internationale recht schaamteloos aan hun laarzen laptten. In navolging van de onder VN-mandaat ondernomen interventie tegen Saddam Hoessein volgden in de jaren '90 heel wat andere militaire interventies, met als doel vrede te handhaven of, zo nodig, vrede af te dwingen. Hooggespannen verwachtingen over deze interventies botsten echter op een heel andere realiteit. In het uiteengevallen en door krijgsheren beheerste Somalië, op de Afrikaanse oostkust, tegenover het Arabische schiereiland, wilde de wereldgemeenschap de orde herstellen zodat de uitgehongerde bevolking weer gevoed kon worden. Een door de Amerikanen geleide interventie werd echter een nachtmerrie toen de Amerikaanse expeditiemacht in een gevecht met een lokale krijgshere enkele tientallen militairen verloor en enkele helikopters. De schok voor de publieke opinie in Amerika, toen dode Amerikaanse militairen door de straten van Mogadishu gesleept werden, was enorm. Het geloof in de maakbaarheid van de wereld via VN-interventies verdween als sneeuw voor de zon in de Verenigde Staten. Zonder Amerikaanse deelname werd militair interveniëren een stuk riskanter. Dat leidde onder meer tot het terugtrekken van VN-troepen uit Rwanda in 1994, waarna een genocide van Hutu's op Tutsi's begon. De wereldgemeenschap kwam niet tot handelen en zag hoe vele honderdduizenden burgers afgeslacht werden.

JOEGOSLAVIË VALT UITEEN

In Europa viel kort na het einde van de Koude Oorlog de federale staat Joegoslavië – in de Koude Oorlog als een van de weinige Europese landen neutraal tussen NAVO en Warschaupact – uiteen. Een roekeloze politiek van te snelle erkenning van onafhankelijkheid, voornamelijk door Duitsland, moedigde separatisten in alle delen van het land aan tot afsplitsing en gevaarlijk opgeklapt nationalisme. Een gruwelijke burgeroorlog volgde, terwijl de wereldgemeenschap opnieuw toekeek. Internationale bemiddeling bracht de oorlog korte tijd tot staan. Amerikaanse, Europese en Russische troepen werden ingezet om de vrede te handhaven, maar die faalden daarin. Het meest schokkende voorbeeld was de onwil van de VN-Veiligheidsraad en de daaruit voortvloeiende onmacht van Nederlandse troepen om de onder VN-bescherming staande enclave Srebrenica te verdedigen tegen een Servische aanval. Na de inname van de enclave en de aftocht van de Nederlandse militairen werden duizenden moslims door troepen van generaal Mladic vermoord. Een door de Amerikanen geleide militaire interventie jegens de Bosnisch-Servische troepen leidde uiteindelijk wel tot een einde van de vijandigheden in Bosnië-Herzegovina – maar kort daarop brandde elders op het grondgebied van het uiteenvallende Joegoslavië een nieuwe oorlog los in Kosovo.

Een onafhankelijkheidsbeweging die in Kosovo de strijd aanbond tegen de Servische overheersing en gewelddadige onderdrukking van de Albanese bevolking, kreeg in 1999 militaire steun van de NAVO. Toen NAVO-bommenwerpers begonnen aan de eerste officiële NAVO-oorlog ooit, groeide de vluchtelingenstroom richting Albanië in korte tijd naar honderdduizenden Kosovaren. Deze oorlog was niet bedoeld als bescherming van het grondgebied van de alliantie, maar als humanitaire interventie. Servische troepen in Kosovo maar ook steden in Servië werden doelwit van

de NAVO-bombardementen. Drie maanden lang stegen NAVO-bommenwerpers op om met geweld de ultranationalistische Servische president Milosevic tot opgeven van Kosovo te brengen.

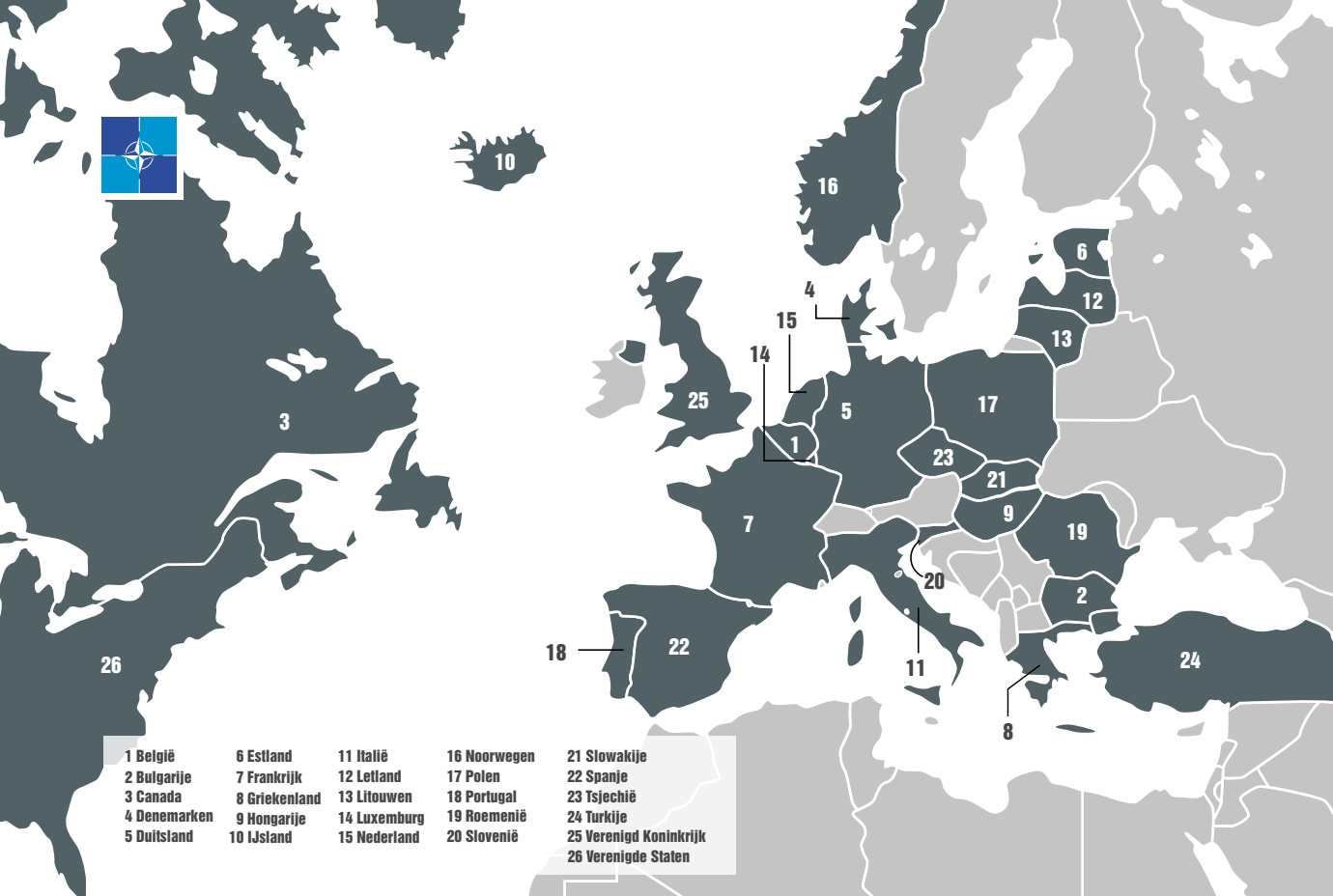
In Koeweit in 1991 hadden veel NAVO-lidstaten deelgenomen aan een door Amerika geleide militaire coalitie. Daarvoor was echter door de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties mandaat gegeven. In Kosovo ontbrak dat mandaat van de Verenigde Naties. Rusland, militair machteloos en midden in een geweldige economische crisis, veroordeelde de interventie, maar stelde de kwestie niet aan de orde in de Veiligheidsraad. Daarmee werd een veto omzeild en kende de NAVO

Ook Nederlandse F16's voerden grootschalige bombardementen uit op Kosovo.

Foto Rex/Hollandse Hoogte

NAVO breidt uit naar het oosten.

44 zichzelf het recht toe op humanitaire interventie. Nadat Servië tot terugtrekking van zijn troepen uit Kosovo was gedwongen, kwam het gebied onder NAVO-bescherming en een de facto bezetting van de provincie door NAVO-troepen. Die bezetting werd in tegenstelling tot de luchtoorlog, wel gemandateerd door de Verenigde Naties.

BESTAANSRECHT NAVO

Na de val van de Muur en het wegvallen van het Warschaupact was het bestaansrecht van de Noord-Atlantische alliantie verdwenen. Maar in plaats van zich op te heffen, ging de NAVO op zoek naar een nieuwe bestaansreden en een rol in de nieuwe wereldorde. Na een aanvankelijke stuurloze periode, waarin de NAVO nauwelijks

invloed uitoefende, niet in en niet buiten Europa, werd de alliantie op twee manieren van nieuwe mogelijkheden voorzien.

Ten eerste door een verrassend snelle uitbreiding van de NAVO naar het oosten van Europa, in weerwil van beloftes gedaan aan de Sovjet-Unie, voordat die in 1991 uiteenviel. Na enkele jaren van intensieve voorbereiding werden in 1999 de voormalige Warschaupactlanden Hongarije, Polen en Tsjechië lid van de NAVO. In 2004 werden ze gevolgd door Estland, Letland, Litouwen,

---

Olie speelt in veel conflicten een belangrijke rol.

Slovenië en Roemenië en Slowakije. Aan weer andere Oost-Europese landen werd een toekomstig lidmaatschap in het vooruitzicht gesteld, door verschillende vormen van samenwerking. Daartoe behoorde het zogenoemde Partnership for Peace, dat in de loop der jaren aan 22 landen werd toegekend. Voor een structurele samenwerking met Rusland kwam de NAVO-Rusland Raad tot stand. In het Brusselse hoofdkwartier van de alliantie zag men voortaan ook Russische militairen rondlopen.

Ten tweede door een gewijzigde politiek-militaire strategie, vastgelegd in het zogeheten Strategisch Concept van de NAVO. Voortaan zou niet langer alleen het grondgebied van de alliantie maar de hele wereld worden beschouwd als mogelijk interventiegebied. Het doel was niet langer alleen het verdedigen van het eigen grondgebied, maar zo nodig militair ingrijpen indien en waar bescherming van vitale belangen van het bondgenootschap dat zou eisen.

'OUT OF AREA'

Het gewijzigde Strategisch Concept kwam onder Amerikaanse druk tot stand. De Verenigde Staten vonden het, na decennialange bescherming van de Europese bondgenoten, wenselijk hen nu aan zich te binden voor mogelijke militaire inzet elders ter wereld. Alleen zo kon de NAVO naar de mening van de Amerikaanse regering zijn bestaansrecht behouden. Zoals de Amerikaanse Senator Lugar het al treffend voorspelde tijdens een NAVO-conferentie in 1993: "NATO has to go out of area, or out of business." In 1999 gaf de NAVO zich officieel het recht 'out of area' te gaan opereren. Met de luchtoorlog tegen Servië dat jaar werd de theorie onmiddellijk in praktijk omgezet. Daarbij speelde ook een nieuw concept een rol: dat van de humanitaire interventie – het bewapend interveniëren in een land om de bevolking te beschermen. Dit in het kader van het in Canada ontwikkelde concept 'verant-

woordelijkheid om te beschermen' ('responsibility to protect'). Volgens dat concept zou een humanitaire 'inval' in een land gerechtvaardigd zijn wanneer de burgers van dat land niet langer beschermd worden door de staat. Daarbij wordt de besluitvorming van de VN-Veiligheidsraad omzeild.

Zo'n beleid draagt grote risico's met zich mee. Ondanks de makkelijke beeldvorming waarbij soldaten de slachtoffers te hulp schieten, gaan humanitaire interventies vaak gepaard met veel burgerslachtoffers, zo leert de ervaring tot nu toe.

4. 11 SEPTEMBER

De terroristische aanslagen van 11 september 2001 op het World Trade Centre in New York en het Pentagon leidden tot een ommekeer in de Amerikaanse buitenlandse politiek. De aanslagen toonden dat zelfs het machtigste land ter wereld kwetsbaar was voor buitenlands geweld. Bijna 4000 doden in één dag betekenden een traumatische ervaring voor zowel de Amerikaanse regering als de Amerikaanse bevolking.

Die schokkende ervaring gaf plotsklaps politieke ruimte aan een neoconservatieve vleugel in de Republikeinse Partij. Die pleitte al langer en met steeds meer invloed voor grootschalig militair ingrijpen en het veranderen van machtsverhoudingen, waar en wanneer dat Amerikaanse belangen zou kunnen dienen. In plaats van reageren op gebeurtenissen zouden de Verenigde Staten zelfstandig ontwikkelingen in de wereld moeten gaan bevorderen. Oorlogen zouden ook preventief gevoerd moeten worden, om grotere schade voor Amerika in een later stadium te voorkomen.

De aanslag op het WTC leidde de 'oorlog tegen het terrorisme' in.

Wie niet met Amerika ten strijde zou willen trekken, zou het stempel moeten krijgen tegen Amerika te zijn – met daarbij horende gevolgen. De aanslagen van 11 september 2001 brachten deze neoconservatieven aan de macht in het Witte Huis en het Amerikaanse Congres. President Bush jr. werd de eerstverantwoordelijke voor het nieuwe politiek-militaire denken.

Binnen enkele dagen na de aanval verklaarde de NAVO, voor het eerst in haar geschiedenis, artikel 5 van het NAVO-verdrag van toepassing: de plicht tot bijstand aan een lidstaat dat was aangevallen. Desondanks koos de Amerikaanse regering ervoor de NAVO voorlopig goeddeels afzijdig te laten. President Bush gebruikte de brede wereldwijde politieke afkeer van de terroristische aanval op de Verenigde Staten om razendsnel een unilaterale inventiepolitiek in te zetten. Daarbij achtte Amerika zich aan niemand verantwoording schuldig en kon het een geheel eigen koers bepalen. Bush verklaarde Amerika 'in oorlog met het terrorisme'. En voor alle duidelijkheid liet hij weten dat iedereen die de Verenigde Staten niet zou steunen in die oorlog, in het kamp van de tegenstanders zou worden geplaatst. Dat machtswoord bracht de meeste landen ter wereld ertoe zich, soms enthousiast, meestal schoorvoetend, achter Amerika te plaatsen. Een maand na de aanslagen op Amerika vielen Amerikaanse troepen al Afghanistan binnen.

Doelstelling van de operatie, die achteraf door de Veiligheidsraad zou worden goedgekeurd, was het opsporen van Osama bin Laden. In de jaren '80 was hij ooit in Afghanistan bondgenoot van de Amerikanen, ten tijde van de Russische bezetting van dat land. Nu werd hij gezien als de vermoedelijke opdrachtgever van de aanval van 11 september en andere recente aanslagen op Amerikaanse ambassades en militaire objecten. Deze missie, 'Operation Enduring Freedom' geheten, was grotendeels Amerikaans. Een paar NAVO-bondgenoten deden mee met kleine eliteonderdelen, maar

Osama Bin Laden.

Foto Globe/Hollandse Hoogte

de alliantie die ten strijd trok, was voornamelijk een 'coalition of the willing'. De Afghaanse regering van de streng islamitische Taliban, die Osama bin Laden onderdak had gegeven, werd in enkele weken tijd met steun van een alliantie van krijgsheren uit Noord-Afghanistan verdreven en vervangen door een pro-Amerikaanse regering. Een snel geklaarde klus, zo leek het althans. Maar de oorlog tegen het terrorisme was pas net begonnen, zo bleek.

5. INVAL IN IRAK

In 2003 openden de Amerikanen een tweede strijdtoneel van de 'oorlog tegen het terrorisme'. Ditmaal in Irak. De Amerikaanse regering, gesteund door de Britse, verklaarde dat het regime van Saddam Hoessein na diens smadelijke nederlaag in 2001 doorgaan was met het produceren van massavernietigingswapens. Die wapens konden nu worden ingezet tegen Amerika en de rest van de wereld. Binnen vijftien minuten, zo verklaarde de Britse premier Blair, zouden Iraakse raketten Europa kunnen raken met atoom- en chemische bommen.

Terroristen, die volgens de Amerikaanse regering op goede voet met Saddam Hoessein stonden, zouden ook anderszins de massavernietigingswapens tegen het Westen kunnen richten. De Amerikaanse minister van Buitenlandse Zaken Colin Powell probeerde de Veiligheidsraad te overtuigen van de juistheid van de Amerikaanse beweringen. Toen dat echter niet lukte, besloten de Amerikanen met steun van de Britten en een nieuwe 'coalition of the willing' Irak binnen te vallen. De NAVO als zodanig kon niet door de Amerikanen worden ingezet.

Actievoerders in Rotterdam tegen oorlogstransporten van de NAVO door Nederland.

Foto Peter Hiltz/Hollandse Hoogte

Het besluit om Irak binnen te vallen zonder autorisatie van de Veiligheidsraad leidde tot grote spanningen binnen het bondgenootschap. Met name Frankrijk en Duitsland keerden zich tegen de invasie. Dat gold ook voor een groot deel van de bevolkingen van de meeste NAVO-lidstaten. Nederland besloot wel politieke steun aan de inval te geven. Hoewel de NAVO de oorlog niet als organisatie ondersteunde, werden wel NAVO-faciliteiten gebruikt om Amerikaanse troepen uit Europa weg te halen voor de aanval. Op basis van NAVO-afspraken werden

---

De 'bevrijding' van Irak werd gaandeweg een bezetting.

Foto Peter Hiltz/Hollandse Hoogte

Nederlandse havenfaciliteiten en het spoor-, wegen- en waternet gebruikt om de oorlog mede mogelijk te maken.

De operatie kreeg buiten het Verenigd Koninkrijk actieve – zij het marginale – steun van een aantal NAVO-lidstaten, dat door de Amerikaanse regering in een ‘coalition of the willing’ was bijeengebracht. Frankrijk en Duitsland weigerden militairen naar Irak te sturen. Na de oorlog bleek echter dat de Duitse inlichtingendiensten – met agenten in Bagdad – de Amerikanen hadden geholpen.

De inval leidde in korte tijd tot de val van het regime van Saddam Hoessein. Net als in Afghanistan werd een pro-Amerikaanse regering geïnstalleerd. Daarna leverden verschillende NAVO-lidstaten, waaronder Nederland, militairen om te waken over herstel van de maatschappelijke orde. Dat gebeurde met toestemming van de Verenigde Naties, wiens secretaris-generaal Kofi Annan de inval eerder ‘illegaal’ had genoemd. Een nieuwe orde instellen in Irak had echter meer voeten in aarde dan de oude orde verdrijven. Kort na de inval verklaarde president Bush de oorlog voor gewonnen. Maar hier bleek de wens de vader van de gedachte. In de jaren die volgden stierven honderdduizenden Iraakse burgers en enkele duizenden Amerikaanse militairen. In plaats van een snelle overwinning was de wereld een jarenlang slepende oorlog rijker geworden.

De inval in Irak leidde niet alleen tot verdeeldheid tussen de regeringen van de NAVO-lidstaten. Een groot deel van de bevolking van de lidstaten was tegen de oorlog en liet dat blijken in massale protestmarsen en acties. De verbondenheid van de NAVO werd door het Amerikaanse optreden op het spel gezet. De onderlinge verhoudingen in het bondgenootschap bereikten een dieptepunt. Zoals een Amerikaans volksvertegenwoordiger het in

2004 cynisch samenvatte tijdens een bijeenkomst met Europese collega’s in het kader van de parlementaire assemblee van de NAVO: “You don’t want us, we don’t need you.”

6. AFGHANISTAN: MISLUKTE LAKMOESPROEF

De weigering van de Taliban om na 11 september 2001 Osama bin Laden aan de Amerikanen uit te leveren, leidde in oktober van dat jaar tot een grootscheepse Amerikaanse militaire inval in Afghanistan. Daarop volgde de snelle val van de Talibanregering en de vorming van een pro-Amerikaanse regering. Osama bin Laden bleef spoorloos maar werd verondersteld niet langer in Afghanistan te verblijven. Toch blies de Amerikaanse regering zijn militaire operatie niet af. De 'oorlog tegen het terrorisme' werd door de Amerikanen onverminderd en keihard voortgezet in Afghanistan en daarna ook in het grensgebied met Pakistan.

De Verenigde Naties verschaften na de val van de Taliban het mandaat om te komen tot natievorming en wederopbouw van het geteisterde Afghanistan. Na enige tijd kwam de leiding van die missie te liggen bij de NAVO. Met verkiezingen en de opzet van provinciale reconstructieteams werd getracht die natievorming en wederopbouw te bevorderen. Aanvankelijk leek dat kans op succes te hebben. Het aantal Talibanstrijders liep terug. De invloed van de nieuwe regering leek zich stap voor stap uit te breiden vanuit hoofdstad Kabul over de rest van het land. Het einde van de vijandigheden tussen buitenlandse militairen

---

De oorlog in Afghanistan zal volgens deskundigen nog jaren duren.

Foto Tina Hager/Focus/HH

en Taliban leek eerder een kwestie van maanden dan van jaren. In NAVO-kringen werd in 2004 gezegd dat er minder dan 1000 Talibanstrijders actief in Afghanistan waren.

OPERATIE ENDURING FREEDOM

Daarin kwam echter verandering naarmate de aanwezige militairen zich meer met vechten gingen bezighouden – waardoor van wederopbouw steeds minder terecht kwam. Het toenemende vechtkarakter werd vooral veroorzaakt door het besluit van de Verenigde Staten om zijn operatie ‘Enduring Freedom’ voort te zetten. In de uiterst agressieve terroristenjacht in Afghanistan permitteerden de Amerikaanse militairen zich zaken die in flagrante strijd waren met internationaal recht. Vooral de gewone Afghaanse bevolking was daarvan het slachtoffer. Ook de behandeling van gevangengenomen tegenstanders vloekte met internationale conventies, maar daar had president Bush lak aan. “Wie niet voor me is, is tegen” luidde zijn devies. En wie tegen was, verspeelde zijn recht op internationale regels. Het Amerikaanse optreden deed het verzet tegen buitenlandse militaire aanwezigheid onder de Afghaanse bevolking groeien. Daardoor konden de Taliban opnieuw in aantal en kracht groeien. En daardoor werden ook de NAVO-troepen steeds meer tot vechten uitgelokt waardoor er van wederopbouw steeds minder terecht kwam. De voortdurende pogingen van de Amerikanen om beide missies te laten fuseren, maakten het beeld dat ‘de buitenlanders’ de bevolking van Afghanistan wensden te overheersen, steeds sterker. In Afghanistan, maar ook in Pakistan en andere landen in de regio. Inmiddels heeft de oorlog zich tot Pakistaans grondgebied uitgebreid, met alle risico’s over verdere escalatie die daarbij horen. Het kruitvat kan elk moment ontploffen.

Waar de NAVO aanvankelijk vol vertrouwen de regierol in Afghanistan op zich nam, is de alliantie gaandeweg in steeds

grotere problemen gekomen. Inmiddels wordt de missie in Afghanistan door de NAVO gedefinieerd als ‘lakmoesproef voor de alliantie’. “Failure is not an option” zeggen militaire en politieke woordvoerders van het bondgenootschap. Maar een groeiend aantal militaire en politieke deskundigen oordeelt heel anders. Dat mislukking van de missie in Afghanistan nu wel zeker tot de mogelijkheden is gaan behoren, valt overal te horen.

Volgens NAVO-secretaris-generaal De Hoop Scheffer is Afghanistan van cruciaal belang voor de alliantie. Hij is van mening dat de lidstaten meer moeten doen dan ze tot nu toe willen. In Amerika gaan stemmen op tienduizenden militairen extra naar het land te sturen. Belangrijke lidstaten als Duitsland en Spanje wensden zich echter niet dieper in het Afghaanse moeras te begeven en zeker niet in de gevaarlijke provincies. Nederland heeft daar wel militairen gelegerd, maar heeft aangegeven niet langer en tot meer dan afgesproken bereid te zijn. De kritiek op de enorme corruptie in het land en de onmacht of onwil van regering en overige autoriteiten daar iets aan te doen, neemt hand over hand toe. Beruchte voormalige krijgsheren bekleden belangrijke functies in het land, in plaats van terecht te staan wegens eerdere misdaden tegen de menselijkheid. In Afghanistan is na de buitenlandse inval de opiumproductie tot een absoluut record gestegen. Het land levert vrijwel alle opium die in het buitenland wordt verhandeld. Door dat alles lijkt de stelling gerechtvaardigd dat de massale buitenlandse militaire presentie in Afghanistan van een deel van de oplossing geworden is tot deel van het probleem. De NAVO is er als ’s werelds machtigste militaire bondgenootschap uiteindelijk niet in geslaagd de Afghaanse samenleving te pacificeren. De lakmoesproef voor de nieuwe NAVO is daarom mislukt. De mondiale politieagent blijkt niet bij machte om met geweld een verstoord

de rechtsorde te herstellen. Als dat niet in Afghanistan lukt, waarom zou dat dan elders wel lukken? Die vaststelling zal ingrijpende consequenties voor de toekomst van de alliantie moeten hebben.

Harry van Bommel spreekt op een demonstratie tegen de oorlog in Afghanistan.

Foto Bas Stoffelsen

7. EEN NIEUWE KOUDE OORLOG?

In de twee decennia na de val van de Berlijnse Muur en het verdwijnen van het Warschaupact zijn de grenzen van de NAVO ver naar het oosten opgeschoven. De alliantie heeft de grenzen van voormalig tegenstander Rusland bereikt. Die opmars wordt in Moskou gezien als strijdig met de afspraken die in 1989 met de voormalige Sovjet-Unie zijn gemaakt. Aan toenmalig president Gorbatsjov zou zijn beloofd dat de NAVO “not one inch” zou uitbreiden. Het tegendeel is sindsdien het geval geweest. In Rusland wordt dat door velen gezien als bedreigend. Zeker nadat de NAVO bereid bleek ook daadwerkelijk – en zonder toestemming van de Veiligheidsraad – militair op te treden in het uiteenvallende Joegoslavië.

De NAVO-bombardementen op Servië waren koren op de molen van diegenen in Rusland die de 'nieuwe' NAVO een serieuze bedreiging voor de soevereiniteit van Rusland en andere Oost-Europese staten vinden. En de pogingen van de NAVO om de voormalige Sovjetrepublieken Oekraïne en Georgië bij de alliantie in te lijven, na de revoluties die daar een einde maakten aan pro-Russische regeringen, worden als openlijk vijandig ervaren. Dat geldt ook voor de overeenkomsten van Amerika met de regeringen van Tsjechië en Polen om te komen tot de installatie van een zogeheten raketschild. Dat schild moet volgens de Amerikanen een deel vormen van de bescherming van zichzelf en NAVO-lidstaten tegen een mogelijke

---

De oorlog in 2008 in Zuid-Ossetië leidde tot grote verwoesting.

raketaanval uit Iran. Volgens de Russen is het schild een stap die strijdig is met eerdere akkoorden betreffende de toelaatbaarheid van ruimteschilden (die landen en allianties minder kwetsbaar zouden maken en daardoor een voordeel zouden geven bij een eventuele aanval op een ander land of een andere alliantie).

OORLOG IN GEORGIË

De augustusoorlog van 2008 tussen Georgië en Rusland zette de al gespannen verhoudingen tussen Rusland en de NAVO op scherp. In Moskou waren de autoriteiten overtuigd dat de militaire aanval van Georgië op de afgescheiden provincie Zuid-Ossetië nooit zonder medeweten van Amerika en de NAVO had kunnen plaatsvinden. Daarmee werd de NAVO gezien als medeoorzaak van het gewapende conflict dat niet alleen voor Georgië maar ook voor Rusland ernstige consequenties had. Sancties van NAVO-lidstaten vertrokken de relaties met Rusland. Ook andere landen grijpen de oorlog aan om hun relatie met Rusland te herzien. Buitenlandse investeerders in Rusland twijfelen over de zekerheid van hun investeringen. De NAVO zelf schortte haar relaties met Rusland op. Internationale afspraken over wapenbeheersing staan ernstig onder druk. De oproepen aan weerskanten van de nieuwe scheidslijn om de defensiebudgetten te verhogen, nemen snel in aantal en in kracht toe.

Openlijk wordt gesproken over de mogelijkheid van een nieuwe koude oorlog. En dat terwijl zowel NAVO als Rusland nog steeds tot de tanden toe bewapend zijn met conventionele en kernwapens. Kernwapens die ook in Nederland zijn gestationeerd, op luchtmachtbasis Volkel.

TOENEMENDE SPANNING

Nieuwe conflictzones doemen op, vooral op het vlak van energievoorziening en -levering. Secretaris-generaal De Hoop Scheffer

Russische claim op de bodemschatten onder de IJszee.

Foto Alexander van Dijk/Flickr

vindt dat de NAVO niet alleen zijn eigen grondgebied moet bewaken en beschermen maar ook de pijpleidingen, waar olie en gas naar het Westen doorheen stroomt – vooral ook die welke aan de grenzen van Rusland liggen. Rusland plantte zijn vlag op de bodem van Noordpool, als symbool voor zijn claim op de olie- en gasvoorraden daar. Andere landen, waaronder NAVO-lidstaten, leggen vergelijkbare claims, wat leidt tot toenemende spanningen en mogelijke dreigingen op dit terrein.

Twintig jaar na het einde van de Koude Oorlog tekenen nieuwe scheidslijnen zich in Europa af. Talloze mensen hebben zich tijdens de Koude Oorlog afgevraagd hoe we die gigantische slag tussen twee militaire allianties hebben kunnen laten ontstaan en jarenlang laten doorgaan. Nu de risico's van een nieuwe Koude Oorlog groot zijn, is het zaak om alles op alles te zetten een dergelijke rampzalige ontwikkeling te keren. Dat kan alleen als NAVO en Rusland tot ontspanning besluiten en nieuwe vormen zoeken waarin samenwerking gezocht wordt in plaats van concurrentie en confrontatie.

8. EEN NIEUWE MONDIALE VEILIG- HEIDSTRUCTUUR IN WORDING

In de twintig jaar na de val van De Muur heeft de oude NAVO zich ontwikkeld tot een nieuwe NAVO. De territoriale defensieorganisatie werd groter dan ooit en deed pogingen om een mondiale politieagent te worden. Of, in de woorden van Jaap de Hoop Scheffer: “provider of global security”. Maar de oorlogen in Irak en Afghanistan, alsook de mogelijke herleving van de Koude Oorlog in Europa, laten zien dat de nieuwe NAVO geen succes is. De inval in Irak deed de alliantie bijna breken, de lakmoesproef in Afghanistan

is mislukt en de herleving van de Koude Oorlog is een derde bewijs dat de nieuwe NAVO niet hét antwoord op de vraag is hoe we de wereld stabiel, veiliger en vreedzamer maken. Daarvoor zijn andere stappen nodig. De beslissing van de NAVO om in het licht van de recente mondiale ontwikkelingen in 2010 een nieuw strategisch concept voor de organisatie te presenteren, biedt een uitgelezen kans om het debat daarover te voeren, zoals De Hoop Scheffer bepleit.

Deze oproep van De Hoop Scheffer indachtig, dienen regeringen en parlementen het voortouw te nemen, maar daarbij ook het publiek te betrekken. De Nederlandse regering maakt daarmee echter

---

NAVO-secretaris-generaal Jaap de Hoop Scheffer.

Foto Tang Ji/XINHUA/Gamma

geen haast. En ook in andere lidstaten lijkt de overheersende houding er een van 'blijf zitten waar je zit en verroer je niet'. Maar de wereld ontwikkelt zich ondertussen wel en de noodzaak voor antwoorden op nieuwe uitdagingen ligt op tafel. Ter gelegenheid van de 60ste verjaardag van de NAVO wordt er door de alliantie gewerkt aan een 'Declaration for Alliance Security'. Die verklaring moet op zijn beurt de aanzet zijn voor een nieuw strategisch concept van de NAVO. Er valt dus geen tijd te verliezen. Het is zo 2010.

POLITIEKE REALITEIT

Nadenken over de toekomst van de NAVO vereist nadenken over nieuwe mondiale veiligheidsordening. De wereld is zo onderling verweven geraakt dat mondiale afspraken over hoe we samen stabiliteit, vrede en veiligheid bewaken en bewaren, onvermijdelijk zijn. Dat vereist ook politieke realiteitszin en politieke moed, in alle delen van de wereld. Ook in de lidstaten van de NAVO. Ook in Nederland.

Wie realistisch is, ziet dat oude structuren zichzelf feitelijk opgeheven hebben. Ondertussen ontstaan nieuwe structuren, wereldwijd. Er ontspint zich een netwerk van nieuwe relaties, tijdelijke en permanente bondgenootschappen, bijstandsverdragen en zo meer. De NAVO heeft zijn oude vijanden tot bondgenoot gemaakt en is militaire samenwerkingsrelaties aangegaan met landen overal ter wereld. Daartoe horen Japan, Australië, Nieuw-Zeeland en Zuid-Korea. Die landen dringen steeds vaker aan op meer zeggenschap over de operaties waarbij zij betrokken worden. Amerika werkt ook buiten NAVO-verband militair samen met landen in het gebied van de Stille Oceaan. Rusland werkt niet alleen samen met de NAVO, maar maakt ook deel uit van het zogenoemde Shanghai-akkoord. Daarin werkt het, ook militair, samen met China en enkele Aziatische landen. Turkije zoekt

samenwerking met haar buurlanden, ook militair. In Latijns-Amerika ontwikkelen zich nieuwe vormen van samenwerking en wederzijdse bijstand. In het verband van de Afrikaanse Unie worden besluiten genomen om militairen uit lidstaten in te zetten in gemeenschappelijke vredesoperaties op het continent. Vanuit alle delen van de wereld komen steeds meer signalen dat, met alle controverses en concurrentie die er is, mondiale militaire samenwerking in de 21ste eeuw een onvermijdelijkheid is geworden. Werken aan een nieuwe mondiale veiligheidsstructuur is een zaak van realiteitszin. Eraan voorbij gaan is gevaarlijke kortzichtigheid.

9. NAVO, WAARHEEN?

Opheffen van de NAVO en andere militaire allianties en vervolgens terugvallen op zelfstandige nationale legers, die allemaal zelfstandig bepalen of en waar en hoe zij inzetbaar willen zijn, is een onrealistische en riskante optie. Veel meer voor de hand liggend is aan te sluiten bij de opvattingen die aan het einde van de Tweede Wereldoorlog brede steun kregen. Het Handvest van de Verenigde Naties kan opnieuw een leidraad zijn bij het maken van afspraken over veiligheid. Hernieuwde bevestiging, door alle landen van de wereld, van de afspraak dat het geweldsmonopolie niet bij individuele lidstaten noch militaire allianties ligt maar slechts bij de Verenigde Naties, kan de aanzet zijn om oude tegenstellingen te overwinnen en nieuwe samenwerking mogelijk te maken.

In ruil daarvoor biedt zo'n samenwerking garantie aan de lidstaten van de VN dat hun soevereiniteit niet door een ander land of een militair bondgenootschap aangetast wordt. Indien door de Verenigde Naties wordt besloten dat er op enigerlei wijze militaire inzet nodig is om de vrede te beschermen, te handhaven of te herstellen, kunnen lidstaten en allianties, binnen hun eigen mogelijkheden en opvattingen, daaraan steun geven. Zij gebruiken hun militaire macht dan om uitvoering te geven aan besluiten van de enige organisatie die tot inzet van die macht mag besluiten. Unilaterale operaties, behalve als zelfverdediging, zijn niet toegestaan.

De VN-Veiligheidsraad in New York in vergadering bijeen.

Foto Paris Match/HH

En beëindiging van zulke operaties is niet afhankelijk van de wens van landen die militairen leveren maar van beslissingen van de Verenigde Naties.

CONFLICTPREVENTIE

In zo'n nieuwe structuur zal de aandacht vooral komen te liggen op vredeshandhaving en voorkoming van escalatie van conflicten tot gewapende conflicten. Dat betekent dat ook verregaande internationale verdragen nodig zijn over ontwapening en wapenproductie en -leveranties. Lidstaten die zich daaraan proberen te onttrekken, moeten daarop aangesproken worden, indien nodig met het inzetten van sancties, die door alle lidstaten nageleefd dienen te worden. In een steeds meer verbonden wereld wordt het onmogelijk dat landen zich blijvend onttrekken aan de afspraken die in mondiaal verband gemaakt zijn en worden, ten einde stabiliteit, vrede en veiligheid te bewaken en te bewaren. Conflictpreventie en sancties kunnen voorkomen dat te snel tot inzet van militaire middelen wordt besloten. De afgelopen jaren hebben laten zien dat een militaire aanpak vaak meer problemen oplevert dan oplost.

Veel conflicten ontstonden in de achterliggende periode door voorbijgaan aan internationaal recht. Herstel van respect daarvoor dient te worden bevorderd. Daarvoor is ook erkenning van een mondiaal justitieel stelsel nodig. De Verenigde Staten zullen hun actieve verzet tegen het Internationaal Strafhof moeten opgeven en Rusland en China zullen het verdrag dat de basis onder het Strafhof is moeten ratificeren.

Dat vereist een koerswending in de Verenigde Staten en een politiek van de daad bij het woord voegen van Rusland en China. Maar ook die landen dienen zich te realiseren dat hun belangen op het terrein van stabiliteit, vrede, veiligheid en welvaart,

uiteindelijk beter beschermd worden in een breed gedragen mondiale veiligheidsstructuur dan door voortzetting van een eigen unilaterale spierballenpolitiek.

Niet alleen grote maar ook kleine landen dienen na te gaan welke plek zij zouden kunnen en willen hebben in een mondiale veiligheidsstructuur. Zo ook Nederland. Zoals gezegd: geen enkel land kan zich permitteren zich buiten mondiale veiligheidsafspraken te plaatsen. Het slaafs volgen van machtige landen – in ons geval: de Verenigde Staten – biedt evenmin perspectieven. Dat heeft het recente verleden wel geleerd. Nederland dient er daarom, in internationale verbanden, zoals de NAVO, de Europese Unie en de Verenigde Naties, op aan te dringen dat het geweldsmonopolie weer volledig bij de VN komt te liggen. Regionale allianties horen zich in dienst van die Verenigde Naties te stellen als het gaat om vrede en veiligheid. In een dergelijke mondiale structuur zullen grote machten en regionale organisaties zichzelf verplichten tot meer samenwerking in plaats van concurrentie en confrontatie. Dat geldt voor de NAVO en evenzeer voor Amerika, Rusland en China.

NAVO-TOP

Op de NAVO-top van 2009 wordt een aanzet gegeven voor een nieuw Strategisch Concept, dat in 2010 vastgesteld moet worden. Het proces daar naartoe biedt ook ons in Nederland de mogelijkheid voor het eerst, in een breed politiek en publiek debat, voorstellen te ontwikkelen over hoe wij denken over mondiale veiligheid. In zo'n debat kunnen we nagaan hoe de gevaarlijke en in de praktijk falende ontwikkeling van de 'nieuwe' NAVO tot mondiale politieagent gestopt kan worden. We kunnen nagaan of en hoe de alliantie is om te bouwen tot een organisatie van landen die zich expliciet bereid en in staat verklaart om uitsluitend in overeenstemming met de Verenigde Naties militair te

zullen handelen. Dat betekent een wezenlijk andere ontwikkeling dan die we de afgelopen jaren hebben zien voltrekken.

Vrede en veiligheid zijn een algemeen belang voor de bevolking van de hele wereld. Het is dan ook een kwestie van beschaving dat alle staten die zich lid van de Verenigde Naties noemen, zich in de toekomst ook als zodanig gaan gedragen. Het kortzichtig voorop stellen van het eigen belang, het zoeken van rijkdom ten koste van anderen alsook unilateraal militair handelen vloekt daarmee. Samen vrede en veiligheid bewaken en bewaren hoort daarbij. Dat is letterlijk van levensbelang voor iedereen. En een mooie zaak om voor in beweging te komen, ook in Nederland.

Het Internationaal Strafhof wordt door onder andere de VS niet erkend.

Foto Maarten Hartman

